

چگونه توانستیم فرهنگ مطالعه و پژوهش را در بین دانش آموزان ششم مدرسه عصمت گرماب تقویت نماییم؟

زینب نصیری زرنندی^۱، نگین علی اکبری^۲

^۱ آموزگار پایه‌ی ششم مدرسه عصمت گرماب، کارشناسی علوم تربیتی

^۲ آموزگار پایه‌ی ششم مدرسه عصمت گرماب، کارشناسی علوم تربیتی

چکیده

گرایش به کتاب و مطالعه، از عوامل مهم رشد جوامع و میزان دستیابی به اطلاعات، از مولفه‌های توسعه ملی قلمداد می‌شود. عادت به مطالعه و داشتن روحیه پژوهش، معمولاً در دوران مدرسه شکل می‌گیرد و از آن جایی که ارائه راهکارهای عملی برای توسعه کتابخوانی، می‌تواند مفاهیم درسی را عمیق و وسیع کند، بنابراین پرداختن به این مساله اهمیت و ضرورت خاصی دارد. هدف این اقدام پژوهی، تلاش برای تقویت فرهنگ مطالعه و پژوهش در بین دانش آموزان مدرسه عصمت گرماب بوده است. اقدام پژوهی در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ در پایه ششم، در آموزشگاه دخترانه عصمت (دوره دوم)، واقع در شهر گرماب از توابع استان زنجان و با فراوانی ۴۶ نفر انجام شده است. پژوهشگران با استفاده از روش‌های علمی با هدف کسب داده‌های لازم جهت شناسایی عوامل موثر در مساله، از منابع گوناگون تحقیق، نظیر همکاران، دانش آموزان و والدین، کتب تخصصی و اینترنت بهره‌برده‌اند. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها، راه‌حلی‌هایی قابل اجرا ارائه گردید. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: برگزاری کارگاه مقاله‌نویسی برای دانش آموزان، طرح معلم یار، جلسات نقد و بررسی فیلم، برگزاری جلسات توجیهی برای اولیا دانش آموزان، کارگاه آموزش فنون مطالعه و کتابخوانی (تلخیص، یادداشت برداری، طبقه‌بندی)، تشکیل میزگرد با دانش آموزان، بازدید دانش آموزان از کتابخانه و کانون پرورش فکری. با اجرای راه‌حل‌های فوق پژوهشگران موفق گردیدند، تا حدودی دانش آموزان را به انجام فعالیت‌های پژوهشی و مطالعه کتب غیر درسی علاقه‌مند سازند. در پایان این نتیجه حاصل شد که می‌توان با استفاده از روش‌های متنوع و خلاق و نیز برقراری روابط منطقی و دوستانه با دانش آموزان، آن‌ها را به انجام فعالیت‌های رسمی و غیر رسمی کلاسی علاقه‌مند ساخت.

واژه‌های کلیدی: مطالعه، پژوهش، کتابخوانی، دانش آموزان

۱. مقدمه

مطالعه کردن یک ارزش است و هر قدمی که بشر در راه مطالعه بر می دارد در واقع خود را از نردبان معرفت بالا می کشد. مطالعه علاوه بر اهمیت قابل توجهی که در زندگی فردی بشر دارد، در زندگی اجتماعی او نیز تاثیر گذار است. به همین سبب باید اقداماتی انجام شود تا عادت به مطالعه در جامعه فراگیر گردد. از مهم ترین عوامل برای ترویج فرهنگ کتابخوانی، ایجاد انگیزه و احساس نیاز به کتاب و کتابخوانی و ایجاد رفتاری به نام مطالعه میان مخاطبان جامعه است. باید توجه داشت که تبدیل این علاقه به عادت از دوران کودکی انسان آغاز می شود. کودکی که خیلی زود راه صحیح مطالعه را فرا می گیرد و به عنوان یک فعالیت پر ثمر در جستجوی آن است، به محض این که مطالعه بتواند رضایت وی را تامین کند، خود به خود یاد می گیرد که بهتر بخواند، از طرف دیگر کودکی که در خواندن با مشکلاتی مواجه است، از مطالعه دوری می کند و حتی امکان دارد از کتاب متنفر شود. دو نهادی که می توانند کودکان را در این زمینه یاری کنند خانواده و مدرسه هستند. (خطیبی، سمیه و نگین علی اکبری، ۱۳۹۵).

مدرسه از جایگاه های مهم تربیتی است که اصول و قواعد خواندن و نوشتن را در آنجا فرا می گیرند. یکی از هدف های مهم آموزشی مدرسه پیاده کردن حس اشتیاق به مطالعه بیشتر و توانایی در یافتن پاسخ به آن اشتیاق است. اگر دانش آموز در مدرسه با کتاب آشنا شد و لذت مطالعه و خودآموزی را درک کرد و با مطالعه خو گرفت، در تمام دوران زندگی از کتاب دست نمی کشد. در مدرسه معلم بیشترین تاثیر را بر دانش آموز دارد و می تواند او را به مطالعه تشویق و ترغیب کند. به نظر می رسد چنان چه شیوه های تدریس معلمان به گونه ای باشد که دانش آموزان فرصت سوال و جواب داشته باشند و دانش آموزان بتوانند پاسخ ها را از منابع مختلف جستجو کنند، مطالعه برای آنها لذت بخش خواهد بود و در نتیجه نیاز به مطالعه در آنها افزایش پیدا خواهد کرد. با توجه به اهمیت موضوع مطالعه و پژوهش در مدارس این طرح اقدام پژوهی در آموزشگاه عصمت (دوره دوم) شهر گرماب بر روی ۴۶ نفر دانش آموز کلاس ششم صورت گرفته است. امید است مطالب و یافته های این طرح مورد اقبال و توجه قرار بگیرد و در زمینه افزایش انگیزه دانش آموزان و علاقه ی آنها به تحقیق و مطالعه، ایده هایی ارائه دهد.

۲. توصیف وضعیت موجود و تشخیص مساله

مدرسه عصمت تنها مدرسه دخترانه در مقطع ابتدایی است که دارای بافت سنتی و یک طبقه است. به علت کمبود فضای آموزشی مدرسه به صورت چرخشی با عنوان دوره اول و دوره دوم، تحت دو مدیریت اداره می شود و ۱۱ نفر از همکاران شامل معلمان، مدیر، مربی پرورشی، مربی بهداشت، معلم ورزش و متصدی خدمات در آن مشغول به کار هستند. ساختمان مدرسه عصمت دارای دفتر آموزشگاه، نمازخانه، دو کلاس چهارم، دو کلاس پنجم، دو کلاس ششم و یک کلاس پیش دبستانی می باشد و فاقد آزمایشگاه مجزا، اتاق امورتربیتی و کتابخانه است. کتابخانه عمدتاً به صورت کلاسی و توسط خود دانش آموزان اداره می شود. شهر گرماب از لحاظ اجتماعی و اقتصادی در منطقه ای کم برخوردار واقع شده است و شغل بسیاری از اهالی آن کشاورزی است که به دلیل بحران آب اغلب با مشکل مواجه هستند. برخی از اولیای دانش آموزان نیز در سایر مشاغل مانند خرید و فروش، مشاغل اداری و برخی مشاغل خدماتی مشغول به کار هستند. در یک جمع بندی می توان گفت که اکثر اولیای دانش آموزان از لحاظ اقتصادی و سواد متوسط و یا پایین هستند. اقدام پژوهی پیش رو به وسیله معلمان پایه ششم این آموزشگاه با محوریت درس تفکر و پژوهش بر روی ۴۶ دانش آموز انجام پذیرفته است. کلاس ششم الف ۲۲ دانش آموز و کلاس ششم ب ۲۴ دانش آموز دارد.

جدول شماره ۱: تعداد کل دانش آموزان آموزشگاه دخترانه عصمت شهر گرماب (دوره دوم) در سال تحصیلی ۹۸-۹۷

تعداد دانش آموزان آموزشگاه دخترانه عصمت گرماب (دوره دوم)					
چهارم بشری	چهارم کوثر	پنجم ثمین	پنجم شمیم	ششم تسنیم	ششم ترنم
۱۷	۱۸	۲۲	۲۲	۲۲	۲۴

در اوایل سال تحصیلی رفتارهایی از دانش آموزان هر دو کلاس مشاهده کردیم که در مسیر پیشبرد اهداف درسی و تربیتی خلل ایجاد می کرد. دانش آموزان عمیقا در انجام کار گروهی ضعف داشتند، با وجود گواهی والدین شان مبنی بر زیاد درس خواندنشان، عملکرد خوبی در امتحانات از خود نشان نمی دادند. به دروسی مانند تفکر و پژوهش اهمیت چندانی نمی دادند و تکالیف محوله در این زمینه را پایین تر از حد قابل قبول انجام می دادند. در زمینه درسی، روحیه جستجوگری و پیگیری نداشتند و فاقد روحیه کنجکاوی و پرسشگری بودند. به فعالیت های پرورشی و پژوهشی بی رغبت بودند. در مجموع بیشتر نمره محور بودند تا یادگیری محور. به مطالعه و کتابخوانی رغبت نداشته و از فنون صحیح مطالعه اطلاع نداشتند. بنابراین تصمیم گرفتیم با همکاری و همدلی، دانش آموزان را به مطالعه و پژوهش در حد توان خودشان سوق دهیم. در این راه از تجارب ارزشمند همکاران محترم نیز بهره گرفتیم.

۳. اهداف تحقیق

هدف اصلی: افزایش روحیه پژوهشگری و فرهنگ مطالعه و کتابخوانی

اهداف فرعی:

- ۱- فنون صحیح مطالعه را فرا بگیرد.
- ۲- افزایش مشارکت و انجام کار گروهی
- ۳- بهبود عملکرد تحصیلی و پیشرفت در دروس
- ۴- افزایش انگیزه در کلاس درس
- ۵- ایجاد روحیه همدلی و مشارکت در بین دانش آموزان

۴. پیشینه مطالعاتی:

برخی از آثار صاحب نظران و پژوهشگران را در زمینه راهکارهای افزایش انگیزه دانش آموزان به مطالعه و پژوهش، مطالعه نموده و مطالعات خود را در خصوص پیشینه و یافته های دیگران، در دو بخش نظری و عملی ارائه نموده ایم.

پیشینه نظری:

منوچهر آقایی در کتاب «پژوهش»، در تعریف این پژوهش نوشته است: تحقیق و پژوهش به مجموعه فعالیت های بدیع، خلاق، نوآورانه، نظام یافته و برنامه ریزی شده ای گفته می شود که به طور کلی با هدف و در جهت گسترش شناخت مرزهای علمی و کاربرد این دانش برای بهبود زندگی و به طور خلاصه در جهت نوآوری و ایجاد فرآورده ها، فرایندها، وسایل و ابزار، نظامها، خدمات و روش های جدید که در پایان منجر به رشد و توسعه می شود، صورت پذیرد. علی دلاور، استاد دانشگاه علامه طباطبایی، پژوهش را بحث و گفت و گو در زمینه فرایند عام در معارف بشری می خواند.

مهدی باقری در مقاله خود با عنوان " معلم کتاب دانش آموز؛ چگونگی ایفای نقش معلمان در ترویج کتابخوانی در مدرسه" که در سال ۱۳۹۱ انجام داده است نکات زیر را مطرح نموده است:

مطالعه امری اکتسابی است و تحقیقات نشان داده است که نظام تعلیم و تربیت، روش های تدریس و نحوه کار معلم در ایجاد عادت به مطالعه نقش مهمی دارند. نظام آموزشی به یک معنا عبارت است از آموزش مدام همه افراد اجتماع. فلسفه ای که مبنای این نظام قرار می گیرد و بر همه ی امور کشور تاثیر می گذارد و در ایجاد علاقه و عادت به مطالعه نیز بسیار موثر است. رضا حیدری فرد و همکاران در مقاله ای با عنوان "فرهنگ و جو سازمانی نوآورانه مدرسه، یک پژوهش کیفی" که در سال ۹۴ انجام داده اند، آموزش و پرورش و مدرسه را زیربنای تغییر و توسعه جامعه به شمار آورده اند و آن را نیازمند تحول در پنج مقوله دانسته اند که به شرح زیر است:

۱- فرهنگ پژوهش محوری: براساس نتایج به دست آمده از مصاحبه با آگاهی دهندگان پژوهش، یکی از ویژگی های فرهنگ و جو سازمانی نوآورانه مدرسه، وجود فرهنگ پژوهش در مدرسه است. مبنای اخذ تصمیم ها در زمینه مسائل آموزشی و تربیتی در این مدرسه پژوهش محوری است. ۲- فرهنگ حامی نوآوری: شامل آزادی عمل معلمان، ارزش بودن نوآوری و احترام گذاشتن به معلمان و کارکنان نوآور، وجود فرهنگ اشتراک دانش، تجربه و ایده های خلاقانه میان معلمان، ترغیب کار تیمی و اعتماد بین فردی در مدرسه ۳- جو گشودگی و اعتماد متقابل: برخورداری از محیط کاری آرام و با نشاط، داشتن روابط مبتنی بر اعتماد بین همکاران، تجربه کردن لذت از کار و معناداری آن در مدرسه، دادن زمان لازم به افراد برای فکر کردن و شرح ایده های نوین ۴- جو خلاق و حامی نوآوری: وجود جو ایمن در مدرسه برای پذیرش شکست احتمالی، فراهم بودن محیط بدون ترس و حامی طرح ایده های نامعمول در مدرسه ۵- فرهنگ نقد کردن و نقدپذیری: استقبال کارکنان مدرسه و معلمان از نقد و انتقادهای سازنده به منظور رفع ضعف ها و دستیابی به موفقیت.

پیشینه عملی: در این بخش به برخی از عناوین، یافته ها و نتایج پژوهش های در عمل اشاره می گردد.

علی سردارزاده در اقدام پژوهی خود با عنوان "چگونه توانستم با روش حل مساله، دانش آموزان را به فعالیت پژوهش تیمی علاقه مند سازم؟" که در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ انجام داد، برای تدریس واحد درسی مطالعه و پژوهش، توانسته است با بهره مندی از روش تدریس با رویکرد حل مساله علاقه و انگیزه دانش آموزان را به مطالعه و پژوهش افزایش دهد. این روش بر خلاف روش سخنرانی یک روش دانش آموز محور است و فراگیران با استفاده از شیوه محاسبه، فعالانه در فعالیت های آموزشی شرکت می کنند، و در آن از طرح مسائل و نظرات و نیز ذکر تجربیات زندگی واقعی به عنوان محرک برای تسهیل، بهبود و تعالی فرایند یادگیری، که خود فراگیران با مشارکت فعالانه مسئولیت آن را به عهده می گیرند، استفاده می شود. سمانه یزدانی پرابی در اقدام پژوهی خود با عنوان "افزایش رغبت دانش آموزان به مقاله نویسی و پژوهش به روش اقدام پژوهی" که در سال ۹۶ در شهرستان ساری انجام داده است، مهم ترین دلیل بی رغبتی دانش آموزان به پژوهش را عدم آگاهی آنان از روش های تحقیق دانسته و با رفع ضعف دانش آموزان در این زمینه و آموزش مقاله نویسی، تا حد زیادی توانسته است علاقه و انگیزه آنان را افزایش دهد.

زهرا جعفری و همکاران در اقدام پژوهی خود با عنوان "ارتقای میزان علاقه مندی دانش آموزان پایه ششم به مشارکت در پروژه های علمی" که در سال ۱۳۹۴ انجام دادند، با استفاده از شش راهبرد شامل ۱- اجرای تمامی آزمایش ها و فعالیت های کلاسی با توجه به اهمیت به کسب تجربه های دست اول در کلاس علوم ۲- اجرای پروژه های تحقیقاتی در مدرسه و خانه در بین تمام دانش آموزان ۳- استفاده از رایانه و آزمایشگاه مجازی در کلاس ۴- تلفیق درس علوم با واقعیت های زندگی ۵- تبدیل فضای آموزشی کلاس به مرکز علمی تحقیقاتی ۶- تشویق والدین به همکاری در انجام پروژه های علمی در منازل با توجه به امکانات موجود. توانسته اند که با افزایش علاقه دانش آموزان به پروژه های علمی یادگیری آنان را در درس علوم بهبود بخشند.

۵. گردآوری اطلاعات (شواهد ۱)

به منظور مشخص کردن مساله در اوایل سال تحصیلی ۹۸-۹۷ به گردآوری اطلاعات به شیوه کمی و کیفی اقدام نمودیم.

(آ) مشاهده رفتار دانش آموزان:

از اوایل سال تحصیلی ۹۸_۹۷ عملکرد ضعیف دانش آموزان در دروس مختلف و بی انگیزگی آنان به یادگیری مطالب جدید، عدم انجام صحیح تکالیف محوله و پژوهش هایی که در درس های مختلف نظیر تفکر و پژوهش، علوم، اجتماعی از آنان خواسته می شد، پایین تر از انتظارات ما و سن دانش آموزان بود. زمانی که از دانش آموزان می خواستیم که تحقیقی به کلاس ارائه دهند مشاهده می شد که بدون این که زمان برای کار صرف کنند با مراجعه به اینترنت چندین صفحه مطلب بدون مطالعه و اطلاع از محتوای آن آماده نموده اند. در زمان تدریس دروس زمانی که مطالب مبهم بود هیچ سوالی از طرف دانش آموزان مطرح نمی شد و کنجکاوی و پیگیری برای یادگیری در ایشان وجود نداشت. به علت محدودیت دایره لغات و اطلاعات عمومی در انشا نویسی و تحلیل مشکل داشتند.

(ب) مصاحبه و برگزاری جلسات با والدین دانش آموزان :

در طی جلسات رسمی با همه والدین دانش آموزان و نیز جلسات غیر رسمی که با برخی از والدین انجام پذیرفت. برخی همواره این موضوع را بیان می داشتند که فرزندشان ساعات زیادی را به درس اختصاص می دهد اما نتیجه خوبی از امتحانات نمی گیرد و تصورشان این بود که فضا و جو کلاس اضطراب آور است که منجر به کاهش عملکرد درسی شده است و برخی از والدین از بی انگیزگی فرزندشان به مطالعه و درس خواندن می نالیدند و درخواست می کردند تا با سخت گیری سعی کنیم تا آنان را به مطالعه وادار نماییم.

(ج) مصاحبه با معلمان و مدیر آموزشگاه :

در طی صحبت هایی که با همکاران در جلسات شورای معلمان و یا صحبت های غیر رسمی انجام می گرفت، معلمانی که سال گذشته عهده دار تدریس دانش آموزان بوده اند، از بی انگیزگی دانش آموزان به انجام فعالیت ها صحبت هایی بیان نمودند و اشاره می کردند که همواره باید به دانش آموزان برخی نکات آموزشی و قوانین کلاسی یادآوری شود. در جلسات پیشنهاداتی از طرف همکاران مطرح می شد که در انجام طرح و دستیابی به راه حل ها کمک می کرد. به عنوان مثال آن ها بر فعالیت های خارج از کلاس درس و شاداب سازی مدارس تاکید داشتند.

(د) پرسشنامه:

پرسشنامه ای در آذر ماه در اختیار دانش آموزان هر دو کلاس قرار دادیم و از دانش آموزان خواستیم تا با دقت به سوالات پاسخ دهند. پرسشنامه دارای ۶ سوال بود که پاسخ آن بر اساس سه مقیاس زیاد، متوسط، کم و با امتیازات به ترتیب ۳، ۲، ۱ طراحی شده بود. تحلیل پرسشنامه بر اساس مجموع امتیاز کسب شده دانش آموزان فرم پرسشنامه شماره ۱ بود. کمترین امتیاز ۶ و بیشترین امتیاز ۱۸ بود. بعد از بررسی نتایج پرسشنامه مشاهده کردیم که از بین ۲۲ نفر دانش آموز کلاس ششم الف ۵ نفر و از بین ۲۴ نفر دانش آموز کلاس ششم ب تنها ۶ نفر امتیاز بالاتر از میانگین (۱۲) را کسب کرده اند.

در مجموع از ۴۶ نفر دانش آموز پایه ششم ۲۳ درصد به مطالعه و پژوهش علاقه مند بودند.

(ه) مطالعه منابع معتبر علمی:

با مراجعه به کتاب و مقالات مختلف و اقدام پژوهی های مرتبط، مجلات و منابع اینترنتی در مورد مطالعه و پژوهش و راهکارهای تقویت انگیزه دانش آموزان به مطالعه و پژوهش علمی توانستیم ایده هایی کسب کنیم.

۶. تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها

پس از جمع آوری اطلاعات از منابع، تبادل نظر با مدیر و همکاران و هم فکری با همدیگر به تجزیه و تحلیل و تفسیر داده ها پرداخته و در یافتیم که عوامل مختلفی در مهارت مطالعه و پژوهشگری موثر است. این عوامل عبارت اند از:

- عوامل مرتبط با دانش آموزان: تنبلی و نداشتن پشتکار، ضریب هوشی، عدم آگاهی از روش های صحیح مطالعه
- عوامل مرتبط با والدین: سطح پایین مطالعه والدین، میزان کم حمایت ها و تشویق های خانواده، مشکلات خانواده و عدم صرف وقت برای آموزش برخی از نکات مقدماتی مثل آداب مطالعه.
- عوامل مرتبط با کلاس: جذاب نبودن محیط کلاس، یکنواختی روش تدریس، تکالیف کلیشه ای .

نمودار شماره ۱: مهم ترین عوامل موثر در بی علاقی دانش آموزان به مطالعه و پژوهش

۷. انتخاب راه حل های پیشنهادی

پس از گردآوری داده های لازم از طریق مطالعه کتاب ها، مصاحبه با والدین و همکاران، مشاهده رفتار دانش آموزان، به تجزیه و تحلیل آن ها پرداخته، ضمن تبادل نظر با همکاران به راه حل های پیشنهادی زیر دست یافتیم:

- برگزاری کارگاه مقاله نویسی برای دانش آموزان
- طرح معلم یار و استفاده از خود دانش آموزان برای تدریس
- جلسات نقد و بررسی فیلم
- برگزاری جلسات توجیهی برای اولیا دانش آموزان
- کارگاه آموزش فنون مطالعه و کتابخوانی (تلخیص، یادداشت برداری، طبقه بندی)
- بازدید از کانون سهروردی شهر گرماب و تشکیل میز گرد با دانش آموزان در هفته پژوهش
- بازدید دانش آموزان از کتابخانه منطقه در هفته کتابخوانی
- انشا نویسی با استفاده از تحلیل عکس
- مناظره دانش آموزان به زبان شعر

۸. اعتبار بخشی به راه حل های انتخابی

راه حل های انتخابی را در یکی از جلسات شورای معلمان برای همکارانمان مطرح کردیم. عده ای از همکاران نظرات و پیشنهاد های خود را بیان کردند. خوشبختانه راه حل های انتخابی به میزان بالایی مورد تایید همکاران و مدیر محترم آموزشگاه قرار گرفت. و با اعلام حمایت از طرف مدیر محترم آموزشگاه با اطمینان بیشتری توانستیم راه حل های انتخابی را به مرحله اجرا در آوریم.

۹. اجرای راه حل ها و نظارت بر آن

➤ راهکار اول: برگزاری کارگاه مقاله نویسی برای دانش آموزان

درس تفکر و پژوهش در پایه ششم زمینه ای فراهم کرد تا در راستای آن مهارت های جدیدی به دانش آموزان آموزش دهیم. مقاله نویسی مهارتی است که مطالعه و پژوهشگری در آن حائز اهمیت است. با توجه به ضعف مشاهده شده در این دو زمینه از بهمن ماه زنگ های تفکر و پژوهش را به آموزش مقاله نویسی به دانش آموزان اختصاص دادیم و همه دانش آموزان ملزم بودند که بعد از آموختن چارچوب مقاله نویسی، یک مقاله در سطح مقدماتی را در فاصله زمانی یک ماه تا دو ماه به کلاس ارائه نمایند و ارزشیابی درس تفکر و پژوهش نیز بر همین اساس انجام پذیرد. عناوین مقالات دانش آموزان از بین چند موضوع که بر اساس میزان اهمیت و علاقه دانش آموزان مطرح شده بود و توسط خود دانش آموز انتخاب می گردید. در اسفند و فروردین ماه مقالات دانش آموز تکمیل و بعد از ارائه بازخورد و ویرایش، خلاصه مقالات در کلاس ارائه می شد.

➤ راهکار دوم: طرح معلم یار و استفاده از دانش آموزان برای تدریس

بهترین و موثرترین کار در پایه های بالاتر شرکت دادن تمامی دانش آموزان در فرایند یادگیری است و زمانی این حضور فعال تر می شود که دانش آموز تحت نظارت معلم خود تا حدودی مسئولیت تدریس را بر عهده بگیرد. برای ارائه مطلب به دیگران باید به بالاترین میزان تسلط دست پیدا کرد و با علم به این موضوع از اواخر دی ماه دروسی مانند اجتماعی، برخی از مباحث علوم و ریاضی با نظارت معلمان طبق برنامه، به وسیله خود دانش آموزان ارائه می شد. سایر دانش آموزان کلاس به منظور حضور فعال فرم هایی در اختیار داشتند که باید نقاط قوت و ضعف هم کلاسی خود را در آن یادداشت کرده و وی را تحلیل می کردند.

➤ راهکار سوم: جلسات نقد و بررسی فیلم

مهارت نقد و تحلیل برپایه مطالعه منظم و پژوهش و تفکر شکل می گیرد. به عبارت بهتر کسی قادر به نقد سازنده است که دارای اطلاعات کامل و شخصیت کنجکاو و جستجوگر باشد. به منظور پرورش این مهارت ها در کلاس فیلم های کوتاه آموزنده ای قرار می دادیم و دانش آموزان بعد از مشاهده فیلم به تحلیل شخصیت ها و پیام فیلم می پرداختند. در این قسمت سعی گردید از ساعات درسی تفکر و پژوهش بیشتر استفاده گردد تا دانش آموزان ضمن آن که با مهارت تفکر انتقادی آشنا می شوند، کلاس درس تفکر نیز برایشان جذاب و گیرا باشد.

➤ راهکار چهارم: برگزاری جلسات توجیهی برای اولیا دانش آموزان

آشنایی کودک با کتاب و کتابخوانی از خانواده آغاز می شود و رغبت های او در خانواده شکل می گیرد. خانواده اثری عمیق بر رفتارها و عادت های فرد دارد و بی شک ایجاد روحیه عادت به مطالعه در فرزندان بر عهده والدین است بنابراین اگر فرهنگ کتابخوانی در جامعه ما رواج ندارد و از جایگاه ارزنده ای برخوردار نیست، و علل آن را باید در بستر خانواده جست و جو کرد. این روی جلسات متعددی برای والدین دانش آموزان پایه ششم برگزار شد و در این جلسات نقش پررنگ ایشان بر ایجاد عادات صحیح در فرزندان را یادآور شدیم و از خانواده ها درخواست شد تا آداب صحیح مطالعه و برنامه ریزی را به فرزندان خود آموزش دهند چرا که صرف تاکید به درس خواندن و مطالعه در صورت عدم اصلاح سبک و شیوه آن نتیجه ای نخواهد داشت.

➤ راهکار پنجم: کارگاه آموزش فنون مطالعه و کتابخوانی (تلخیص، یادداشت برداری، طبقه بندی)

کارگاهی برای دانش آموزان ششم برگزار کردیم و در این کارگاه ابتدا به صورت تئوریک فنون و شیوه های مطالعه موثر را آموزش دادیم. پس از یادگیری مقدماتی دانش آموزان در طول مدرسه از دانش آموزان می خواستیم برای رخی از مباحث دروس علوم، هدیه های آسمان و مطالعات اجتماعی خلاصه نویسی، طبقه بندی و طراحی سوال انجام دهند. این مباحث و تکالیف بر اساس نتایج ضعیف دانش آموزان در اماحانات کلاسی تعیین می شد و گاهی تکالیف متفاوتی بر اساس مشکل و ضعف هر دانش آموز از ایشان درخواست می گردید.

➤ راهکار ششم: بازدید از کانون سهروردی شهر گرماب و تشکیل میز گرد با دانش آموزان

قرار گرفتن در مکان های جدید و مرتبط با کتاب در ترغیب دانش آموزان به مطالعه نقش بسزایی دارد. در طول سال تحصیلی و روزهای متعدد و مناسبت های گوناگون نظیر هفته پژوهش دانش آموزان را برای بازدید به کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و کانون سهروردی بردیم و دانش آموزان در محیط های متفاوت از مدرسه مهارت های مطالعه، پژوهش و قصه خوانی را فراگرفتند. در حین بازدید و یا پس از آن میزگردهایی با دانش آموزان تشکیل داده و به اشتراک نظرات و ایده ها می پرداختیم.

➤ راهکار هفتم: بازدید دانش آموزان از کتابخانه منطقه در هفته کتابخوانی

یکی از برنامه های مدرسه بازدید از کتابخانه عمومی شهر گرماب بود که فرصت مناسبی در اختیار دانش آموزان پایه ششم قرار داد تا به طور ملموس تری با دنیای کتاب و شیوه امانت گرفتن کتاب و نیز آداب مطالعه در کتابخانه ها آشنا شوند. استفاده از ظرفیت های منطقه ای و همکاری سایر نهاد ها با مدارس از عوامل مهم و تاثیرگذار تقویت فرهنگ کتابخوانی می باشد.

➤ راهکار هشتم: انشا نویسی به روش نقد و تحلیل تصاویر

به منظور تغییر در سبک انشانویسی دانش آموزان، در زنگ انشا تصویری که دریافت مفهوم آن نیاز به تفکر داشت به دانش آموزان ارائه شد و از آنها خواستیم تا به صورت فردی در مورد مفهوم آن فکر کنند. پس از مدتی به افرادی که پیام تصاویر را متوجه نشده بودند اجازه مشورت با دوستان داده شد. پس از دریافت مفهوم عکس دانش آموزان باید درباره آن عکس انشا می نوشتند، بدین صورت هر دانش آموز بر اساس دیدگاه ویژه ای که داشت انشای متفاوتی می نوشت و برای آن عنوان جذاب انتخاب می کرد. مفهوم همه ی انشا ها یکسان اما سبک و شیوه نگارش بر اساس میزان مطالعه، علم و تحلیل آنان متفاوت بود و در پایان انشای برتر توسط خود دانش آموزان و بررسی معلم انتخاب و مورد تقدیر قرار گرفت.

➤ راهکار نهم: مناظره دانش آموزان به زبان شعر

دانش آموزان به مطالعه ی اشعار کلاسیک علاقه ی چندانی نشان نمی دادند. از این روی در این راهکار سعی گردید با استفاده از ایده ی کتاب فارسی ششم که پیشنهاد مناظره و انتخاب شعری از دیوان پروین اعتصامی را به دانش آموزان داده بود، دانش آموزان موظف گردند که در گروه های دو نفره دیوان پروین اعتصامی را مطالعه و یکی از مناظره ها را به صورت خلاقانه در کلاس اجرا کنند. این فعالیت در ایجاد نگرش مثبت در دانش آموزان به مطالعه ی شعر بسیار موثر بود.

۱۰.گردآوری اطلاعات (شواهد ۲)

(آ)مشاهده:

از مشاهده رفتار و عملکرد دانش آموزان در اردیبهشت ۹۸، با توجه به فعالیت های انجام شده در کلاس نتایج زیر حاصل شد: دانش آموزان به مقاله نویسی علاقه پیدا کرده و در مراسم مختلف مدرسه به مناسبت های گوناگون خود مطالب جمع آوری کرده و در قالب مقاله برای دانش آموزان پایه های دیگر ارائه می دادند. سطح ارائه درس دانش آموزان بالاتر رفته بود، به طوری که قادر بودند تمام مطالب کتب درسی مختلف و به ویژه دروس پیچیده تر را به خوبی ارائه دهند. شیوه مطالعه دانش آموزان بر اساس مشاهده ای که در کلاس مطالعات اجتماعی و برای دروس با عنوان "برای مطالعه"، انجام گرفت تغییرات

مثبتی نشان می داد. خلاصه نویسی و طبقه بندی دانش آموزان نسبت به اوایل اجرای طرح بهبود یافته بود. بر خلاف رفتارهای اوایل سال تحصیلی علاقه دانش آموزان برای مطالعه کتب غیر درسی و امانت گرفتن کتاب ها و مجلات رشد از کتابخانه کلاسی بیشتر شده بود و دانش آموزان همواره بعد از مطالعه کتاب با ذوق خلاصه کتابی که خوانده بودند در کلاس بیان می کردند.

ب) مصاحبه

طبق مصاحبه و گفت و گویی که با آموزگاران و مدیر مدرسه انجام دادیم، آنها معتقد بودند که میزان علاقه مندی دانش آموزان به شرکت در فعالیت های مدرسه، فعال بودن، مسئولیت پذیری، خلاقیت و تلاش برای یادگیری بیشتر در بین دانش آموزان افزایش چشم گیری داشته است. مدیر مدرسه از شرکت دانش آموزان ششم در اجرای برنامه ها و مراسم مدرسه و طرح کتابخوانی که به صورت مدرسه ای اجرا می شد و برد مخصوصی برای نصب خلاصه کتابی که توسط دانش آموزان علاقه مند نوشته می شد، رضایت داشته و دانش آموزان کتابخوان را در صف مورد تقدیر قرار می داد.

ج) مصاحبه با والدین

خانواده های دانش آموزان هر دو کلاس ششم از تغییراتی که دانش آموزان از اسفند ماه آغاز شده و در اردیبهشت ماه به اوج خود رسیده بود صحبت می کردند و از پیشرفت فرزندانشان در امتحانات کلاسی اعلام رضایت کرده و از تکالیف جذاب محول شده به دانش آموزان تقدیر می کردند و اعلام می کردند که بر خلاقیت آنان افزوده شده و از رونویسی و متن کتاب درسی فراتر رفته اند.

د) پرسشنامه:

پرسشنامه ای مشابه با پرسشنامه ای که در اوایل سال در اختیار دانش آموزان قرار داده بودیم به منظور سنجش کمی یافته ها و ارزیابی تغییرات در اختیار دانش آموزان قرار دادیم و از آنها خواستیم بدون اشاره به مشخصات خود پرسشنامه را تکمیل کرده و از ارزیابی پرسشنامه ها به میزان رضایت مندی دانش آموزان پی بردیم. نتایج پرسشنامه به قرار زیر است: از بین ۲۲ نفر دانش آموز ششم الف ۱۵ نفر و از بین ۲۴ نفر دانش آموز کلاس ششم ب ۱۸ نفر نگرش مثبت به مطالعه و پژوهش پیدا کرده بودند.

در مجموع از ۴۶ نفر دانش آموز پایه ششم تقریباً ۷۱ درصد بعد از اجرای طرح علاقه مند به مطالعه و پژوهش شده بودند.

۱۱. ارزیابی تاثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

از شواهد بر می آید که ما و دانش آموزان تا حدود زیادی در خلق یک کلاس پژوهشگرانه موفق بودیم. دانش آموزان با علاقه و انگیزه در فعالیت های علمی شرکت می کردند و فرصت برای مطالعه دانش آموزان فراهم شد. هیچ چیز برای یک معلم ارزشمند تر از این نیست که دانش آموز برای حضور داشتن در کلاس درس لحظه شماری کند و بدون ترس از نمره یا بازخواست معلم و والدین و به صورت کاملاً مستقل اقدام به یادگیری دروس نماید. ما بر آن بودیم که دانش آموزان به شناخت شناخت دست یابند، برنامه ریزی و پژوهش را فراگیرند، تا آنجا که می توانند عمیق تر مطالب را بیاموزند و به بالاترین سطوح یادگیری برسند و قدم از سطح دانش فراتر بگذارند و به لطف الهی و با یک ایده انجام کارها به صورت گروهی و بهره مندی از ایده های همدیگر و بازدید های متعدد از کلاس های همدیگر طرح هایی را برگزیدیم تا دانش آموزان درس به ظاهر ساده تفکر و پژوهش را جدی بگیرند چرا که معتقدیم این درس چنانچه به خوبی آموخته شود زیربنای آموزش عمیق تر دروس دیگر خواهد بود و به لطف الهی تا حد زیادی به اهداف خود دست پیدا کردیم.

با توجه به اظهار نظر های همکاران و مدیر آموزشگاه و نیز اولیای دانش آموزان در این طرح موفقیت های قابل توجهی به دست آمد:

آ) تایید نتایج طرح اقدام و اعتبار یافته ها توسط آموزگاران محترم با توجه به افزایش انگیزه و مسئولیت پذیری دانش آموزان و فعال بودن ایشان در کلاس درس و فعالیت های مدرسه مبتنی بر اظهارات آموزگاران در آخرین جلسه شورای معلمان

۲) تایید نتایج طرح اقدام و اعتبار یافته ها توسط اولیای دانش آموزان مبتنی بر اظهارات ایشان در آخرین جلسه اولیا و بیان رضایت مندی از تلاش های معلم در ایجاد انگیزه برای مطالعه فرزندانشان و ایجاد نگرش های تازه نسبت به مدرسه، کلاس، معلم و دروس در آنها.

۳) رضایت مندی دانش آموزان از روش های اجرا شده در کلاس و تاکید بر صداقت و رابطه ی دوستانه معلم با آنها.

۱۲. نتیجه گیری

مدرسه زیربنای هرگونه تغییر و توسعه در جامعه به شمار می رود زیرا با تربیت و شکوفایی استعداد ها، خلاقیت، تفکر خلاق و قدرت حل مساله در دانش آموزان، به تدریج جامعه به سمت شکوفایی، بالندگی و توسعه رهنمون می شود. امروزه به علت تاثیر اقتصاد دانش محور، همه کشورها تلاش می کنند تا آموزش و پرورش خلاق را پرورش دهند. بنابراین نظام آموزشی و مدارس جهت نوآور بودن و ایفای نقش کارآمد خود، نیازمند تغییر و تحول در همه ابعاد هستند. به عقیده بسیاری از صاحب نظران معلم کارآمد قادر است، قدرت تفکر دانش آموزان را پرورش داده، رشد او را تسهیل نماید و به فعالیت های آموزشی، معنا بخشد. از جمله ویژگی های چنین معلمی توجه به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و ارزیابی یادگیری آنهاست. معلمان با ایجاد محیطی آرام، دوستانه و شاد می توانند اعتماد لازم بین خود و فراگیران را برقرار کنند. ما نیز سعی کردیم با استفاده از روش های متفاوت و نو و استفاده از اصول علمی یادگیری این اعتماد را بین خود و فراگیرانمان برقرار سازیم. و در یک دوره زمانی سازماندهی شده و با طرح هایی هدفمند و برنامه ریزی شده به نتیجه دلخواه خود دست یابیم و مهارت های تفکر، تحلیل، نقد، مطالعه و پژوهشگری را که زیربنای یادگیری و زندگی موفق است را در دانش آموزان خود تقویت نماییم.

۱۳. پیشنهادات و محدودیت ها

پیشنهاد به مسئولین:

به مسئولان محترم آموزش و پرورش پیشنهاد می شود این نکته را در نظر داشته باشند که دانش آموزان محور تمام برنامه های آموزش و پرورش کشور هستند، لذا اهمیت مدارس می شود که این دانش آموزان در آن برای آینده آماده می شوند، بر هیچ کس پوشیده نیست. بنابراین نیاز است تا برای کیفیت بخشی به برنامه های اجرا شده در مدارس توسط معلمان و مدیران حمایت های بیشتری در زمینه تهیه تجهیزات با کیفیت نظیر کتابخانه، کتاب های علمی جدید، ویدئو پروژکتور، رایانه و ... از جانب ایشان صورت پذیرد.

پیشنهاد به اولیا:

به اولیای عزیز پیشنهاد می گردد همواره سعی کنند نقش یک حامی و مشوق برای فرزند خود ایفا نمایند. شرایط منزل را به گونه ای مهیا کنند تا دانش آموز برخی از مهارت ها را حداقل به صورت مقدماتی فرا گیرد. به وضعیت درسی فرزندشان توجه کافی مبذول دارند و مانند یک راهنمای صبور اجازه دهند تا فرزندشان خود با مسائل درگیر شود و آن ها را حل نماید. به مطالعه و پژوهش علاقه نشان دهند و در این زمینه سرمشق کاملی برای فرزندانشان باشند. به دعوت اولیای مدرسه اهمیت داده در جلسات حضور فعال داشته باشند.

پیشنهاد به همکاران:

به همکاران محترم پیشنهاد می شود چنان چه در فرایند یاددهی-یادگیری، عملکرد دانش آموزان، شیوه تدریس و ... انتظاراتی که در نظر داشته اند، محقق نمی شود، سعی نمایند تا ریشه مشکل را کشف کرده و در حل این مساله بکوشند و بدین شکل به جرئت می توان گفت که پیشرفت قابل ملاحظه ای در کار خود و نیز عملکرد دانش آموزان مشاهده خواهند نمود. همچنین درست است که فعالیت زیاد معلمان، امکانات و تجهیزات اندک، مزایای اندک برای زحمات ایشان و کمبود زمان کافی اغلب اجازه نوآوری و جامه عمل پوشیدن به ایده های ذهن ایشان، را به آنان نمی دهد اما شاید با همت فراوان و با کارهای ساده تر بتوان کلاس درس پویایی برای دانش آموزان که آینده ساز کشورند، ایجاد نمود.

موانع و محدودیت ها:

- عدم همکاری کافی برخی از والدین و شرکت نکردن در جلسات
- عدم شرکت فعال برخی از دانش آموزان در جریان فعالیت های صورت گرفته
- فقدان تجهیزات با کیفیت در زمینه تکنولوژی آموزشی
- در اختیار نداشتن زمان کافی در طول سال برای اجرای کامل طرح
- به روز نبودن کتاب های کتابخانه عمومی و پاسخگو نبودن کتاب های محدود مدرسه به نیاز دانش آموزان

۱۴. منابع و مراجع

۱. خطیبی، سمیه؛ علی اکبری، نگین. (۱۳۹۵)، تبیین نقش خانواده در مطالعه غیردرسی دانش آموزان دوره ابتدایی، کنفرانس منطقه ای فرهنگ مطالعه و کتابخوانی آسیب شناسی و راهکارها، زنجان، اداره کل آموزش و پرورش استان زنجان.
۲. باقری، مهدی (۱۳۹۱). معلم کتاب دانش آموز، چگونگی ایفای نقش معلمان در ترویج کتابخوانی در مدرسه. علوم تربیتی. رشد معلم. شماره ۲۷۱. از ۳۶ تا ۳۹.
۳. حیدری فرد، رضا؛ زین آبادی، حسن رضا؛ بهرنگی، محمدرضا؛ عبداللهی، بیژن (۱۳۹۴). فرهنگ و جو سازمانی نوآورانه مدرسه، یک پژوهش کیفی. فصلنامه علمی پژوهشی رهیافتی نودر مدیریت آموزشی. سال هفتم. شماره ۲. پیاپی ۲۶.
۱. Rosyida, Fathia; Ghufroon M. Ali (۲۰۱۸). Herringbone and Tri Focus Steve Snyder Technique: The Techniques for Teaching Reading Comprehension Viewed from Students' Reading Habit. International Journal of Instruction, ۷۱۱ n۳ p۶۰۳.
۲. Irish, Christy K.; Parsons, Seth A (۲۰۱۶). Sharing a Reading Technique with Families. Reading Teacher, ۷۶۹ n۶ p۶۰۷.
۳. Mohammed, I.; Amponsah, Ofori (۲۰۱۸). Predominant Factors Contributing to Low Reading Abilities of Pupils at Elsie Lund Basic School in the Tamale Metropolis, Ghana. African Educational Research Journal, ۷۶ n۴ p۲۷۳-۲۷۸.
۴. Ho, Esther Sui Chu; Lau, Kit-ling (۲۰۱۸). Reading Engagement and Reading Literacy Performance: Effective Policy and Practices at Home and in School. Journal of Research in Reading, ۷۴۱ n۴ p۶۵۷-۶۷۹.